

विकेंद्रित खरेदी योजना - पणन हंगाम २०२२-२३
मध्ये तांदूळ (CMR) साठवणूकीसाठी महाराष्ट्र राज्य
वखार महामंडळाची (MSWC) तसेच कृषी उत्पन्न
बाजार समित्यांची (APMC) गोदामे भाडेतत्वावर
घेणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग,
शासन निर्णय, क्रमांक: गोदाम-२०२३ / प्र.क्र.२० / नापु-२९
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय (विस्तार), मुंबई ४०० ०३२
दिनांक: ०८ फेब्रुवारी, २०२३

वाचा :-

- १) शासन निर्णय क्रमांक: खरेदी-१०१४/ प्र.क्र.१७/ नापु-२९, दिनांक १४ जानेवारी २०१६.
- २) शासन निर्णय क्रमांक: खरेदी१२२२ / प्र.क्र.१३४ / ना.पु.२९ दिनांक: १९ ऑक्टोबर, २०२२.
- ३) शासन परिपत्रक क्रमांक:- धानभ-१२२२/प्र.क्र.१९३/नापु २९ दिनांक २१ नोव्हेंबर, २०२२.

प्रस्तावना -

खरीप व रब्बी पणन हंगाम २०१६-१७ या दोन्ही हंगामापासून केंद्र शासनाच्या निर्देशानुसार संपूर्ण राज्यात “विकेंद्रित खरेदी योजना” (Decentralized Procurement Scheme) राबविण्याचा निर्णय शासनाने संदर्भ क्र.१ च्या शासन निर्णयान्वये घेतला आहे. त्यानुसार सदर योजनेची राज्यात प्रभावी अंमलबजावणी करण्यात येत आहे. यापूर्वी भारतीय अन्न महामंडळामार्फत किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेतर्गत धानाची भरडाई करून तयार होणारा तांदूळ त्यांच्या अखत्यारीतील गोदामांत जमा केला जात होता. तथापि, पणन हंगाम २०१६-१७ पासून विकेंद्रित खरेदी योजनेतर्गत तयार होणारा तांदूळ राज्य शासनाच्या गोदामात जमा करून लक्ष्य निर्धारित सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेतर्गत वितरीत करण्यात येतो. किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेतर्गत तयार होणारा सीएमआर साठवणूकीकरिता, शासनाच्या इतर विभागाची व महामंडळाची या कामासाठी मदत घेणे आवश्यक आहे. महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ हा सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभागाच्या अधिपत्याखालील शासनाचा सार्वजनिक उपक्रम असून या सार्वजनिक उपक्रमामार्फत अन्नधान्य साठवणूकीसाठी राज्यात बहुतांश ठिकाणी गोदामांची बांधकामे करण्यात आलेली आहेत. यापूर्वी भारतीय अन्न महामंडळामार्फत खरेदी होत असतांना, महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळाची गोदामे भाड्याने घेतली जात होती. तरी सदर बाब विचारात घेऊन राज्य शासनाकडून खरेदी केलेला तांदूळ किंवा इतर धान्यसाठा साठवणूकीसाठी भारतीय अन्न महामंडळ आणि महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ यापैकी जे दर कमी असतील त्या दराने व कृषी उत्पन्न बाजार समिती आणि भारतीय अन्न महामंडळ यापैकी जे दर कमी असतील त्या दराने, महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळाची तसेच पणन विभागाच्या अखत्यारितील कृषी उत्पन्न बाजार समित्यांची गोदामे भाडेतत्वावर घेण्याची बाबदेखील शासनाच्या विचाराधीन होती. त्याअनुषंगाने शासनाने पुढीलप्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय :-

पणन हंगाम २०२२-२३ मध्ये किमान आधारभूत किंमत खरेदी योजनेखाली विकेंद्रीत खरेदी योजनेंतर्गत राज्यात विविध ठिकाणी खरेदी करण्यात आलेल्या धानाची भरडाई करून प्राप्त होणारा तांदूळ (CMR) साठवणूकीसाठी महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळाची गोदामे, भारतीय अन्न महामंडळ आणि महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ यापैकी जे दर कमी असतील त्या दराने व कृषी उत्पन्न बाजार समित्यांची गोदामे, कृषी उत्पन्न बाजार समित्या आणि भारतीय अन्न महामंडळ यांपैकी जे दर कमी असतील त्या दराने खालील अटी व शर्तीच्या अधीन राहून भाडेतत्वावर घेण्यात यावीत :-

१. संबंधित जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांनी महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळाकडे तसेच कृषी उत्पन्न बाजार समिती कडे किमान १५०० मे.टन इतक्या क्षमतेचे धान साठवणूकीसाठी गोदाम (केंद्र शासनाने धान/सीएमआर साठवणूकीकरिता विहित केलेल्या सर्व सोयीयुक्त) उपलब्ध असल्याबाबत खातरजमा करावी. सदरची खातरजमा झाल्यानंतर उपलब्ध गोदामासाठी त्यांच्याकडे आरक्षण प्रस्ताव सादर करावा.
२. कृषी उत्पन्न बाजार समित्यांची गोदामे भाड्याने घेण्यापूर्वी ते सुस्थितीत असल्याचे व देय भाड्याबाबतचे प्रमाणपत्र सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडून घेण्यात यावे. सार्वजनिक बांधकाम विभागाचे दर आणि तात्पुरत्या अनुषंगिक खर्चाच्या दरपत्रकाचे दर (Provisional Cost Sheet) यापैकी जे कमी असतील त्याच दराने करारनामा करण्यात यावा. तसेच केंद्रीय वखार महामंडळ, राज्य वखार महामंडळ यांच्या प्रचलित अटी शर्ती नुसार गोदामातील साठ्याचा विमा, किड प्रतिबंधक उपाययोजना, सुरक्षा आवक-जावक नोंदी, वजन काटा उपलब्धता इत्यादीची जबाबदारी संबंधित संस्थेची राहिल.
३. भाडेतत्वावर घेतलेल्या गोदामामध्ये माल साठवणूक करण्यापूर्वी मालाची गुणवत्ता विभागाने नियुक्त केलेल्या गुणवत्ता नियंत्रकाकडून (Q.C.) प्रमाणित करण्यात येईल व त्याबाबतचे प्रमाणपत्र सदर संस्थेस देण्यात येईल.
४. गुणवत्ता नियंत्रकाकडून (Q.C.) धान्य स्वीकृत झाल्यानंतर, गोदामामध्ये धान्य स्विकारताना सदर धान्याचे प्रत्यक्ष वजन करून विहित आर्द्रतेची खात्री करून तपासाअंती गोदाम प्रमुख व जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांचे प्रतिनिधी यांच्या संयुक्त स्वाक्षरीने नोंद केली जाईल. सदरच्या नोंदी त्यापुढील सर्व प्रयोजनांसाठी ग्राह्य धरण्यात येतील.
५. राज्य शासनाकडून खरेदी करण्यात आलेल्या धानापासून प्राप्त झालेला तांदूळ साठवणूकीसाठी गोदामात आवक झाल्यानंतर गोदाम मालक संस्थेच्या गोदामपालाकडून संबंधित जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांच्याकडे आवकीच्या दिनांकापासून ४८ तासांत आवकीचा तपशील सादर करणे बंधनकारक राहिल. तसेच त्याची नोंद संगणकीय प्रणालीवर करणे बंधनकारक राहिल.

६. साठवणूक केलेल्या धान्याची जावक देताना सदर धान्याचे प्रत्यक्ष वजन करून विहित आर्द्रतेची खात्री करून त्याची जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांचे प्रतिनिधी व गोदाम मालक संस्थेचे संबंधीत केंद्र प्रमुख यांच्या संयुक्त स्वाक्षरीने नोंद करण्यात येईल.

७. राज्य शासनाकडून साठवणूक करण्यात आलेल्या तांदूळ/धान्याची जावक झाल्यानंतर गोदाममालक संस्थेच्या संबंधीत केंद्र प्रमुख यांच्याकडून संबंधित जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांच्याकडे जावकीच्या दिनांकापासून तपशील ४८ तासांत सादर करणे बंधनकारक राहिल. तसेच जावकीची नोंददेखील संगणकीय प्रणालीवर करणे बंधनकारक राहिल.

८. राज्य शासनाकडून खरेदी करण्यात आलेल्या तांदूळ किंवा इतर धान्याच्या साठवणूकीच्या आरक्षणापोटी झालेल्या आवक व जावकची माहिती गोदाम मालक संस्थेच्या संबंधित केंद्र प्रमुख यांच्याकडून संबंधित जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांच्याकडे दर महिन्याच्या ५ तारखेपर्यंत सादर करणे आवश्यक राहिल.

९. तांदूळाच्या साठवणूकीसाठी आरक्षित केलेल्या गोदामांच्या भाड्याची रक्कम विहित केलेल्या दरानुसार गोदाम मालकास संस्थेस अदा केली जाईल.

१०. गोदाम मालक/संस्थेस गोदाम भाड्याच्या देय रकमा शासन स्तरावरून वित्तीय सल्लागार व उप सचिव, अन्न, नागरी पुरवठा, मुंबई कार्यालयामार्फत गोदाम मालक /संस्थेस अदा करण्यात येतील. सदर रक्कमांची केंद्र शासनाकडे दावे सादर करून प्रतिपूर्ती करून घेण्यात येईल.

११. केंद्रीय वखार अधिनियम, १९६२ व महाराष्ट्र वखार अधिनियमातील तरतूदीनुसार महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ राज्यभर केवळ साठवणूकीचे व्यवस्थापन करीत असल्याने अन्नधान्य वितरण व्यवस्थेसाठी निश्चित केलेल्या मॅन्युअल्सचा वापर करणे महामंडळावर बंधनकारक नाही. तसेच, महामंडळाची स्वतःची व्यवस्थापन कार्यपद्धती निश्चित असल्याने विभागाचे विविध मॅन्युअल्स मध्ये दिलेले निर्देश महामंडळावर बंधनकारक राहणार नाहीत. तथापि, कृषी उत्पन्न बाजार समित्यांच्या गोदामांसाठी केंद्र शासनाने ठरवून दिलेल्या विनिर्देशांचे पालन करणे बंधनकारक राहिल.

१२. हाताळणूक / हमालीखर्च:-

भाडेत्वावर घेण्यात आलेल्या गोदामात, गोदाम मालक संस्थेने विहित प्रक्रीयेचा अवलंब करून “ई” टेंडरद्वारे नियुक्त केलेल्या हमाल ठेकेदाराची देयके वित्तीय सल्लागार व उपसचिव, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, मुंबई या कार्यालयात सादर करावीत. त्याचे प्रदान वित्तीय सल्लागार व उपसचिव, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, मुंबई या कार्यालयामार्फत करण्यात येईल. सदर देयके सादर करताना साठा नोंदवहीच्या साक्षांकित प्रती, Stacking व Loading चे दर, हमाली खर्चाबाबतचा करारनामा, हमालकंत्राटदाराची/संस्थेची मागणी, दुबार मागणी नसल्याचे जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांचे प्रमाणपत्र इत्यादी कागदपत्रांसह जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांच्या मार्फत व त्यांच्या शिफारसीसह देयक वित्तीय सल्लागार व उपसचिव, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, मुंबई या कार्यालयास सादर करावेत.

१३. **साठवणूक कालावधी:-**

(अ). केंद्र शासनाने तांदूळ (सीएमआर) साठी खालीलप्रमाणे साठवणूक कालावधी निश्चित केलेला आहे व त्याचे तात्पुरते दर मंजूर करण्यात आले आहेत.

अ.क्र.	धान्य	साठवणूक कालावधी
१.	तांदूळ (सीएमआर)	२ महीने

उपरोक्त प्रमाणे साठवणूक कालावधी निश्चित असल्यामुळे गोदामामध्ये जमा होणारे, तांदूळ (सीएमआर) यांचे वेळीच उचल करून त्याचे वाटप करण्याची जबाबदारी संबंधित जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांची राहिल. तांदूळ (सीएमआर) ची नमूद कालावधीपेक्षा जास्त कालावधीसाठी साठवणूक होणार नाही, याची जबाबदारी संबंधित जिल्हा पुरवठा अधिकारी/अन्नधान्य वितरण अधिकारी यांची राहिल.

भाडेतत्वावर घेण्यात आलेल्या गोदामाची देयके, वित्तीय सल्लागार व उपसचिव, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, मुंबई या कार्यालयात सादर करावीत. त्याचे प्रदान विसउस कार्यालयामार्फत करण्यात येईल. सदर देयके सादर करताना गोदाम भाड्याचा करारनामा, साठा नोंदवहीच्या साक्षांकित प्रती, गोदामातील साठ्याकरीता प्रमाणपत्र, गोदाम मालकाचे देयक, दुबार मागणी नसल्याचे जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांचे प्रमाणपत्र इत्यादी कागदपत्रांसह जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांच्या मार्फत व त्याच्या शिफारशीसह देयक वित्तीय सल्लागार व उपसचिव, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, मुंबई या कार्यालयास सादर करावेत.

(ब). **तूट/घटीबाबत:-**

साठवणूकी दरम्यान केंद्रशासनाने मंजूर केलेल्या कॉस्टशीट नुसार उपरोक्त कालावधीकरीता अनुज्ञेय असलेली तूट मंजूर करून उर्वरीत तूटीबाबत त्या हंगामासाठी केंद्रशासनाने मंजूर केलेल्या कॉस्टशीट मधील सीएमआर च्या इकॉनॉमिक दराच्या सव्वापटीने वसुली करण्यात यावी.

१५. तूट निर्लेखनाची सर्व प्रकरणे निकाली काढण्यासाठी अधिकतम १ वर्षाचे बंधन असेल. जर अशा प्रकरणात १ वर्षाच्या आत निर्णय घेण्यात आला नाही, तर सदर प्रकरणी तूट आली नाही, असे समजून महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळास रकमा अदा केल्या जातील आणि विलंबास जबाबदार असलेल्या संबंधित अधिकार्यांवर जबाबदारी निश्चित करून कायदेशीर कारवाई प्रस्तावित करण्यात येईल.

१६. अन्नधान्य वितरण व्यवस्थेतील तुटीच्या प्रकरणांसाठी किंवा तूट पोटीच्या निर्लेखनासाठी शासनाने निर्गमित केलेले आदेश गोदाम मालक संस्थेस साठवणूकीसाठी ठेवलेल्या इतर अन्नधान्याच्या साठ्यासाठी लागू राहणार नाहीत.

१७. राज्य शासनाकडून खरेदी केल्या जाणाऱ्या धानापासून तयार होणारा तांदूळ महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळाच्या गोदामांतील साठवणूकीबाबत सदर सर्व अटीचा अंतर्भाव असलेला करारनामा राज्य शासनाच्या वतीने जिल्हा पुरवठा अधिकारी/अन्नधान्य वितरण अधिकारी व गोदाम मालक संस्थेच्या वतीने अध्यक्ष व व्यवस्थापकीय संचालक, गोदाम मालक संस्था यांच्या अथवा त्यांनी

प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याच्या स्वाक्षरीने करण्यात येईल. सदरचा कारारनामा संपुष्टात आणण्यासाठी राज्य शासन किंवा गोदाम मालक संस्था यांनी ३ महिन्यांची पूर्वसूचना (नोटीस) देणे संबंधितांवर बंधनकारक राहील.

१८. वरील शासन निर्णयानुसार पणन हंगाम २०२२-२३ या हंगामातील धान्याच्या साठवणुकीकरिता गोदाम भाड्यापोटी गोदाम मालक संस्थेस देय रक्कम विभागाचे वित्तीय सल्लागार व उप सचिव यांचे स्तरावरून वेळचे वेळी अदा केल्या जातील. सदरचा खर्च “मागणी क.एम्-४, ४४०८- अन्न साठवण व वखार साठवण यांवरील भांडवली खर्च, ०१-अन्न १०१ प्रापण व पुरवठा ०२-प्रापण वितरण व किंमत नियंत्रण (०२) (०६) मुंबई शहर अन्नधान्य खरेदीवरील अनुषंगिक खर्च (४४०८ ०३९१) ५०- इतर खर्च ” या लेखाशिर्षाखाली भागविण्यात यावा.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध असून त्याचा सांकेतांक क्र. २०२३०२०८१६०७११०७०६ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(सतीश सुपे)
शासनाचे सह सचिव

प्रति,

- १) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी पणन महासंघ, कनमुर हाऊस, मुंबई-
- २) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्या, आदिवासी विकास भवन, जुना आग्रा रोड, नाशिक - ४२२ ००१.
- ३) जिल्हाधिकारी सर्व.
- ४) वित्तीय सल्लागार व उपसचिव, अन्न, नागरी पुरवठा मुंबई.
- ५) जिल्हा पुरवठा अधिकारी, सर्व.
- ६) उपआयुक्त (पुरवठा), सर्व विभाग.

प्रत माहितीसाठी अग्रेषित :-

- १) मा.विरोधी पक्षनेता विधानसभा/विधान परिषद
- २) सर्व विधान परिषद सदस्य व विधान सभा सदस्य.
- ३) अपर मुख्य सचिव, (पणन), सहकार, पणन व वस्त्रोदयोग विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ४) प्रधान सचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
- ५) प्रधान सचिव, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
- ६) महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई (५ प्रती),
- ७) खाजगी सचिव, मा.मंत्री (अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण), मंत्रालय, मुंबई-३२.
- ८) मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षांची कार्यालये, (प्रत्येकी ५ प्रती),
- ९) ग्रंथपाल, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, ग्रंथालय ६ वा मजला, विधानभवन, मुंबई. (१० प्रती)
- १०) संचालक, दि महाराष्ट्र स्टेट को-ऑपरेटिव्ह मार्केटिंग फेडरेशन, मुंबई
- ११) संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्यादित, नाशिक.